

Härfågels *Upupa epops* förekomst i Sverige 1958-77

The occurrence of the Hoopoe in Sweden in 1958-77

LENNART RISBERG

Avsikten med denna uppsats är att ge en översikt över härfågels uppträdande i Sverige, i synnerhet under de senaste 20 åren. Ett försök görs också att tolka varifrån fåglarna kommer, och vilka omständigheter som för dem hit.

Uppsatsen skall ses som en vidareutveckling av de årliga fågelrapporterna i *Vår Fågelvärld* (Risberg 1976, 1977, 1978). Den är sålunda helt och hållet baserad på resultatet av vanligt fågel-skådande, och hade inte kunnat komma till stånd utan omfattande spontan rapportering. En stor del av den inledande bearbetningen av material gjordes i samband med förberedelserna för *Sveriges fåglar* (SOF 1978), men där gavs inte tillfälle till mer än en summarisk behandling. *Vår Fågelvärld* och *Fauna och Flora* har genomgått i sin helhet. Därtill har uppgifter hämtats ur de stora svenska handböckerna, provinsfaunor och ett stort antal regionala ornitologiska tidskrifter.

Kort historik

Härfågeln uppges ha varit regelbunden, om än inte talrik, häckfågel i s. och m. Sverige vid mitten av 1800-talet (Nilsson 1858). Av okänd anledning minskade den starkt i antal, och i början av detta sekel fanns den endast kvar i det sydöstra hörnet. Uppgifterna är synnerligen knapphändiga, men förmodligen upphörde den att vara årlig häckfågel i vårt land omkring 1920 (SOF 1978).

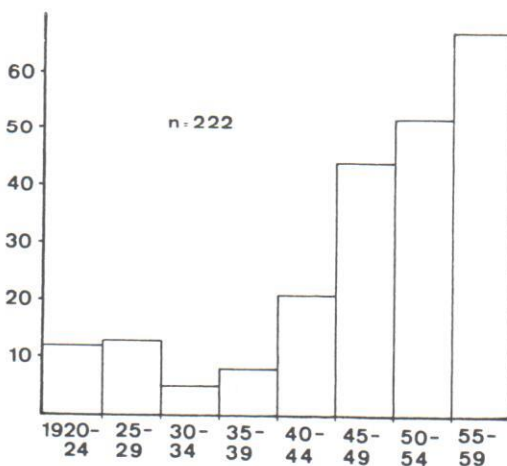
Från åren 1920-57 finns rapporter om sju häckningar (SOF 1978) och cirka 200 ströfynd. Figur 1 visar fördelningen av de 189 årtalsförsedda fynden på femårsperioder (den sista perioden kompletterad med 33 fynd 1958-59). Efter drygt tio fynd per femårsperiod under 1920-talet kom en nedgång det följande årtiondet. Därefter kan man utläsa en jämn ökning.

Förekomsten 1958-77

Under 20-årsperioden 1958-77 gjordes cirka 800 fynd av härfågel i Sverige. En viss osäkerhet råder för Ottenby på Öland, den plats som svarade för fler observationstillfällen än någon annan. En del vårar var det svårt eller omöjligt att hålla reda på hur många individer som visade sig där.

Antalet fynd låg åren 1958-67 på en jämn nivå, mellan 12 och 28 fynd per år. I slutet av 1960-talet steg det till omkring 40 fynd per år för att sedan 1971 stabiliseras vid 60-70 fynd per år. 1975 utgör ett undantag med cirka 125 fynd.

Vid behandlingen av säsongmönstret nedan har året delats upp i vår (mars-9 juni), sommar (10 juni-10 aug.), höst (11 aug.-nov.) och vinter (dec.-febr.). Vissa individer visade sig på samma plats en längre tid. I diagrammen har endast första observationstillfallet medtagits.

Figur 1. Antalet fynd av härfågel *Upupa epops* i Sverige 1920-1959, uppdelat på femårsperioder.

Records of the Hoopoe in Sweden 1920-1959.

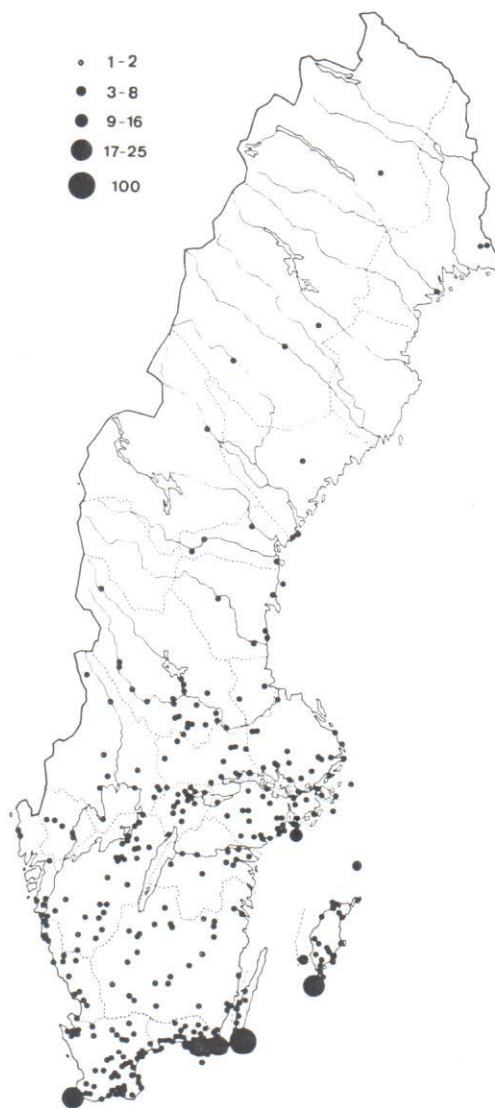

Härfågel på Stora Karlsö i maj 1975. Foto: Sverker Hahn.
Hoopoe, Stora Karlsö May 1975.

Häckningar

Under de senaste 20 åren har åtta häckningar konstaterats, nämligen Bromåla i Blekinge 1965-67 (Strömberg 1974) Hamra s:n på Gotland (Högström 1973), m. Öland 1974, (Waldenström 1974), 1975 (Waldenström 1976) och 1976 (Irk ÖI) samt i ö. Skåne 1977 (Cronert m.fl. 1978). Utöver dessa finns mer eller mindre starka misstankar om häckning vid Degerfors i Värmland 1961 (Ahlén 1964), vid Vombs fure i Skåne 1971 och Haväng i Skåne 1976 (Cronert m.fl. 1977).

Under häckningstid uppträder härfågeln mycket tillbakadraget. Det är påfallande att inte någon av häckningarna 1958-77 upptäcktes av ornitologer, utan av allmänheten. Inte ens på det av ornitologer välbesökta Öland, med Ottenby fågelstation som en naturlig kontaktpunkt, fick man kännedom om häckningarna 1974 och 1975 förrän en dryg vecka innan ungarna lämnade boet respektive i efterhand. Det gör att det är mycket svårt att bedöma härfågeln status i landet nu och i gångna tider. Kanske är den årlig häckfågel i s.ö. Sverige, kanske har enstaka par t.o.m. häckat hela detta sekel.

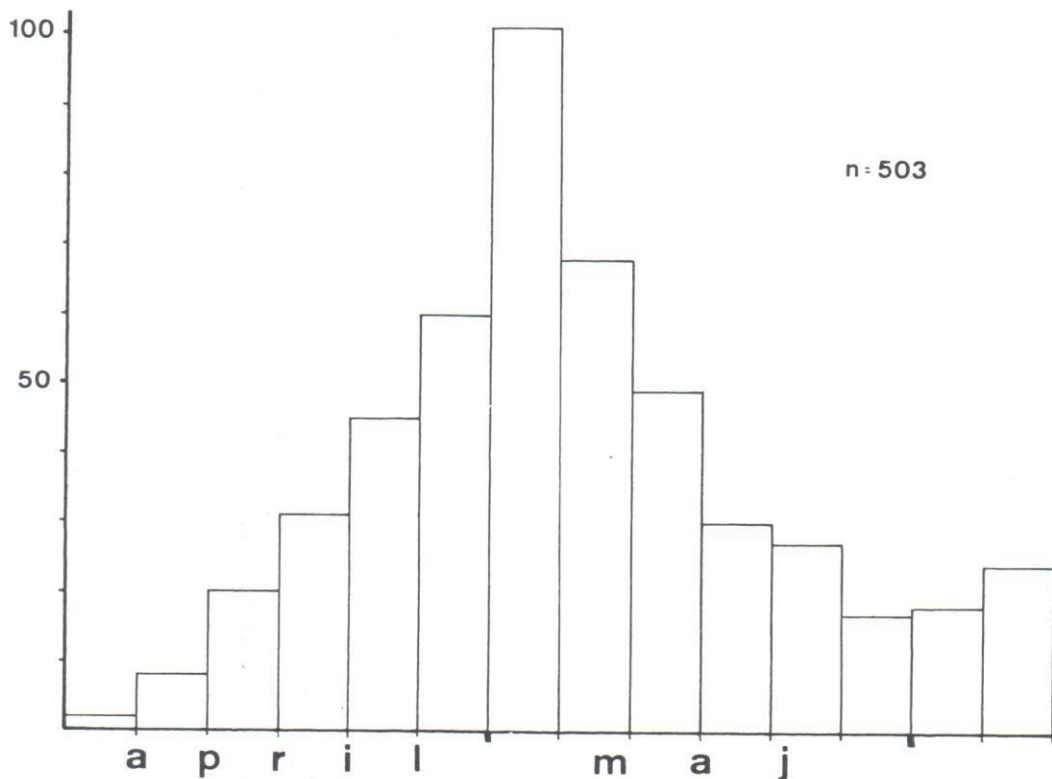

Figur 2. Vårfynd av härfågel *Upupa epops* i Sverige 1958-1977.

Spring records of the Hoopoe in Sweden 1958-1977.

Vårfynd

Åren 1958-77 rapporterades ca 600 fynd av härfågel under tiden mars-9 juni. Figur 2 visar vårfyndens fördelning över landet. Där kan utläsas en stark dominans för s. och m. Sverige, i synnerhet ö. Skåne, Blekinge, Öland (fynd från m.

Figur 3. Antalet vårfynd av härfågel *Upupa epops* i Sverige 1958-1977, uppdelat på femdagarsperioder.
Spring records of the Hoopoe in Sweden 1958-1977 in five-day periods.

och n. delen av ön från senare år har inte funnits tillgängliga för kartan) och Gotland. Vid Ottenby sågs härfåglar mer regelbundet än på någon annan plats i landet. Också på Falsterbohalvön, i Karlskronatrakten, på s. Gotland gjordes ovanligt många iakttagelser.

Andra områden med viss koncentration av vårfynd var ö. Sörmland och den mellansvenska sänkan, delvis också Västkusten. Norrland stod inte för mer än 23 (2,5%) av vårfynden, dvs. genomsnittligt drygt ett per år. De flesta fynden gjordes i södra Norrland.

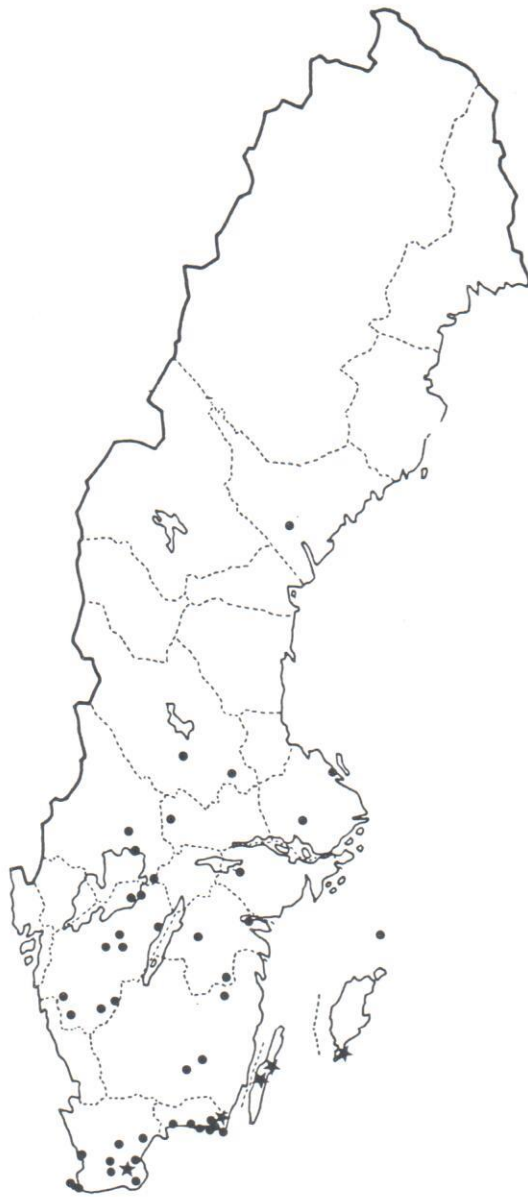
Fyndens geografiska fördelning olika år varierade något, men visade inget enhetligt mönster. Vissa år som 1975 gjordes relativt många fynd i såväl Skåne som Blekinge, på Öland och Gotland. Andra år var bilden annorlunda. År 1969 gjordes t.ex. nio fynd på Öland, men få i de tre andra landskapen, år 1971 21 fynd på Gotland

mot tillsammans tolv för de andra samt år 1972 elva fynd i Blekinge, tolv på Öland men bara två tillsammans för Skåne och Gotland.

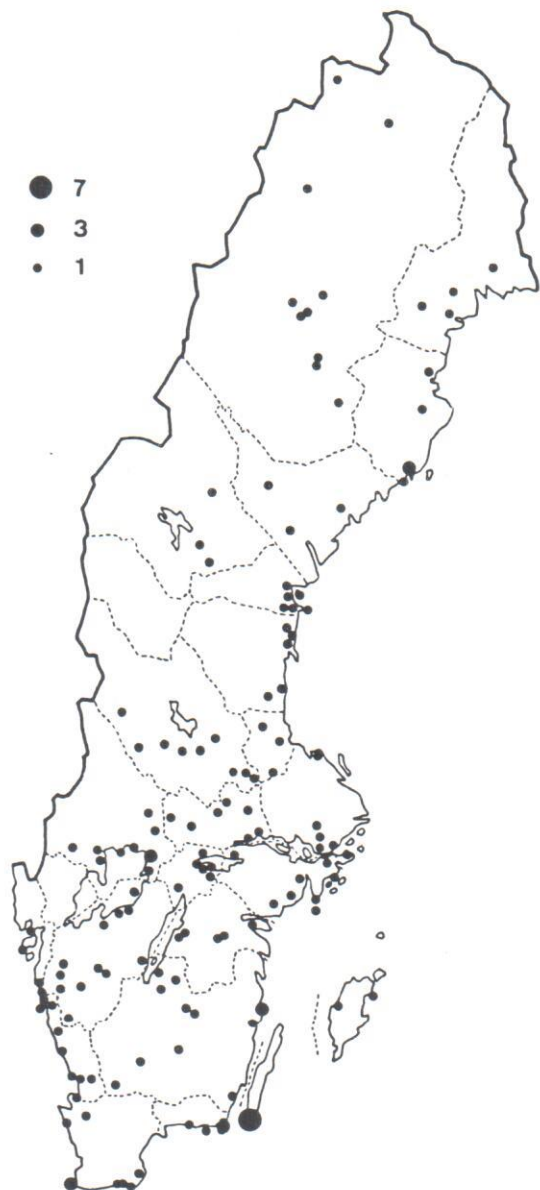
Figur 3 visar den tidsmässiga fördelningen för de 504 vårfynd som har datumangivelse, fränsett det enda marsfyndet - i Värmland 1967. Enstaka individer visade sig redan i början av april (de första så långt uppe som i Sörmland och Hälsingland!), med en ökning av antalet fynd för varje femdagarsperiod fram till början av maj, då maximum nåddes. Därefter inträdde en gradvis minskning under maj månad, följt av en ny, men föga markerad, topp i början av juni.

Sommarfynd

Antalet fynd under perioden 10 juni-10 aug. inskränkte sig till 44, häckningarna frånräknade. Av dessa svarade juli för 21 fynd. De flesta iakt-

Figur 4. Sommarfynd (prickar) och häckningar (stjärnor) av härfågel *Upupa epops* i Sverige 1958-1977.
Summer (dots) and breeding (stars) records of the Hoopoe in Sweden 1958-1977.

Figur 5. Höstfynd av härfågel *Upupa epops* i Sverige 1958-1977.
Autumn records of the Hoopoe in Sweden 1958-1977.

25

20

15

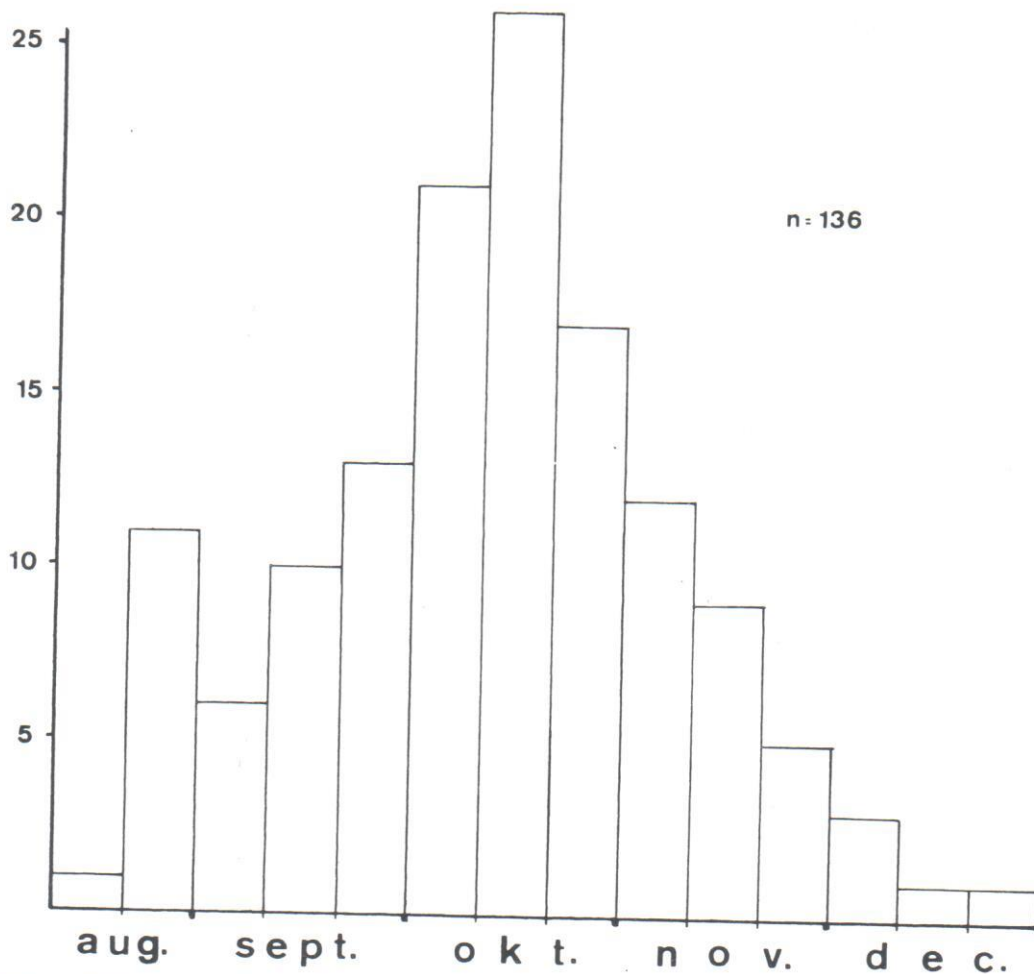
10

5

Figur
Autu

tage
götl.
förh
på C
mar
mar

Hös
San
vara
ka s
och

Figur 6. Antalet höstfynd av härfågel *Upupa epops* i Sverige 1958–1977, uppdelat på tiodagarsperioder.
Autumn records of the Hoopoe in Sweden 1958–1977 in ten-day periods.

tagelserna gjordes i Skåne, Blekinge och Västergötland, vilket framgår av figur 4. Däremot sågs förhållandevis få härfåglar på Öland, och ingen på Gotland fränsett häckningen. Det enda sommarfyndet i Norrland var Björnkåbruk i Ångermanland 27.7 1974.

Höstfynd

Sammanlagt gjordes 149 höstfynd av härfågel, varav 136 med uppgift om datum. Den geografiska spridningen var en helt annan än under vår och sommar, vilket framgår av figur 5. Tyngd-

punkten låg i mellansverige med många iakttagelser i Mälardalen, runt Väneren och längs Dalälven, samt i Halland och s. Västergötland. I de fyra landskapen i sydöst, Skåne, Blekinge, Öland och Gotland, gjordes tillsammans 23 höstfynd (15%) mot hela 42 (28%) i Norrland. I s. Norrland härstammade nästan alla fynd från kustlandet, medan i norr lappmarkerna svarade för lika många fynd som de två kustlandskapen.

Figur 6 visar fyndens fördelning under hösten och tidiga vintern. Där kan utläsas en första liten topp i slutet av augusti. Efter en svacka i början av september ökade antalet fynd för att nå max-

imum i mitten av oktober och därefter gradvis avta fram mot årsskiftet. I Norrland nåddes toppen något tidigare än i övriga delar av landet, i början av oktober, och efter den 20:e finns bara sju fynd. Det är naturligt att tänka sig att härfågeln endera drog vidare eller dukade under i och med den annalkande vintern.

Antalet höstfynd av härfågel ökade starkt under perioden 1958-77. Under de första tio åren gjordes i medeltal 3,5 fynd per år, varierande mellan ett (1959 och 1965) och sex (1962 och 1963). Under den senare hälften sågs däremot i medeltal 10,4 per höst, varierande mellan fyra (1968) och 14 (1971).

Vinterfynd

De europeiska härfågeln är Afrikaflyttare som övervintrar i ett bälte söder om Sahara, i ö. Afrika ned mot ekvatorn (Moreau 1972). Det gör att man inte kan vänta många vinterfynd i vårt land. Endast en med säkerhet genomförd övervintring är känd, i Borås 1974-75. I övrigt finns nio fynd månaderna dec.-febr., nämligen Dalum i Västergötland 18.11-9.12.63, Mjörn i Västergötland 27.11-7.12.63, Västra Frölunda i Bohuslän 9-13.12.63, Torhamn i Blekinge 10.12.63, Nord-Koster i Bohuslän i februari 1965, Stannäs, i Hälsingland okt.-dec. 1968, Hällefors i Västmanland 1.12.75, Nävelsjö i Småland 20.12.75 och St. Mellösa i Västergötland 21.12.75.

Diskussion

Man antar att härfågeln om våren når Skandinavien genom s.k. förlängd flyttning från sydost (Otterlind 1954). Iakttagelserna de senaste 20 åren stöder också den åsikten.

Som figur 2 visar gjordes merparten av vårfynden i Skåne sydöst om en linje Malmö-Osby, i Blekinge, på Öland och Gotland. I mellansverige gjordes ett relativt stort antal fynd, men i stort skedde ett gradvis och starkt avtagande mot norr och nordväst. Mönstret är det typiska för förlängd vårflyttning, dvs. ett stort antal fynd i direkt anslutning till häckningsområdet, här Europa söder och öster om Östersjön, och därefter en snabb uttunning längre bort (Rabøl 1975).

Man kunde kanske med tanke på dels fynden längs Västkusten, dels härfågeln förekomst också i sv. Europa vänta sig ett förlängt vårsträck även därifrån. Förmodligen har vi att räk-

na också med ett sådant, men av betydligt mindre omfattning. Efter en genomgång av danska härfågelfynd 1968-75 redovisar Vikkelsø Rasmussen (1977) 117 fynd. Där framgår att arten uppträdde årligen endast på Bornholm och östra delen av Storströms amt (öarna söder om Sjælland). På Jylland sågs härfågeln på tillsammans bara tio platser under de åtta åren.

Det tycks som om flertalet förflugna härfåglar återvände söderut relativt snart. Iakttagelser vid Ottenby visar en andra tydlig vårtopp i slutet av maj och början av juni. Det har tolkats som ett återsträck (Waldenström 1974).

Vad gäller höstfynden av härfågel förmodade Curry-Lindahl (1961) att: "Uppenbarligen sker under sensommaren och hösten före den egentliga flyttningen en icke riktad vandring av måhända främst ungfåglar." Med tanke på att det rörde sig om ett icke ringa antal fåglar uttalade han en misstanke om att de kunde ha "rekryterats från utlandet".

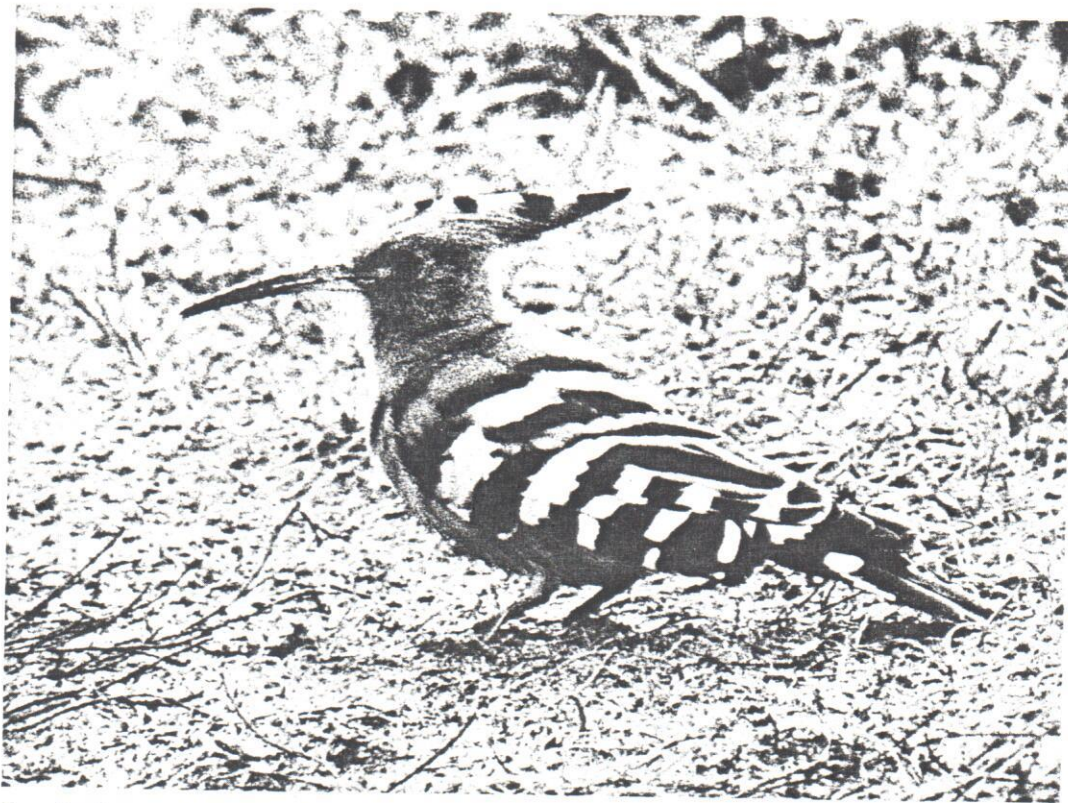
Nu visar såväl kartan över höstfynden 1958-77 (figur 5) som tiden för fåglarnas uppträdande (figur 6) drag som pekar i annan riktning än det första påståendet. På den tiden när härfågeln häckade någorlunda talrikt i Sverige, kring mitten av förra seklet, ansåg man att den lämnade landet i mitten av augusti och i september (Nilsson 1858). I Storbritannien, där härfågeln inte häckar men uppträder i större antal än här, görs normalt få iakttagelser under sommaren. Från slutet av juli ökar emellertid antalet fynd för att nå ett maximum i början av september (Sharrock 1974). Skulle Curry-Lindahls hypotes stämma borde bilden vara ungefär densamma också i Sverige. Man skulle vänta sig ungefär samma geografiska fördelning vår och höst, om fåglarna hade samma ursprung de båda årstiderna. Detta är också fallet i Storbritannien. I Sverige uppträder emellertid härfågeln om hösten mest talrikt från mitten av september till mitten av november, dvs. betydligt senare än i Storbritannien. Eventuellt skulle fåglarna från sv. Europa kunna tänkas dra vidare mot nordöst för att nå Sverige, men de sammanlagt elva höstfynden i Danmark 1968-75 (Vikkelsø Rasmussen 1977) talar emot detta. Inte heller fick vi i Sverige eller Danmark någon motsvarighet till den invasion som träffade England i början av september 1958 (Sharrock 1974).

Kan det då vara härfåglar från samma området som om våren, alltså från ö. delarna av

Figur 7. Schematisk bild av höstflyttningvägarna hos härfåglar *Upupa epops* häckande öster om 45°Ö. Det streckade partiet visar västra delen av övervintringsområdet (efter Dement'ev et. al. 1966), dubbelpilen normal flyttningsriktning för fåglar från stäppområdena vid Aralsjön och enkelpilen riktningen för fåglar som genomför s.k. omvänd flyttning (störckelbågen förlängd bakåt).

A model of migratory routes in Hoopoes breeding east of 45°E. The thick arrow shows the normal migratory route from the Aral-Caspian steppes towards the wintering grounds (hatched area, from Dement'ev et. al. 1966). The thin arrow represents reverse migration along the great circle.

Ett av de många senhöstfynden - härfågel på Torhamns udde i november 1976. Foto: Björn-Eyvind Swahn.
Hoopoe, Torhamn November 1976.

Centraleuropa? Sannolikt är det delvis så, men det kan inte vara hela sanningen. Till skillnad från förhållandet under våren svarade nämligen Skåne, Blekinge, Öland och Gotland endast för en ringa andel av höstfynden 1958-77 (cirka 15%) mot cirka 50% under våren. Merparten av höstfynden gjordes i mellansverige, men en överraskande hög andel (28%) i Norrland - alltså nästan dubbelt så många som i de nämnda sydliga landskapen. Curry-Lindahl (1961) fann f.ö. sammanlagt 27 höstfynd i Norrland mot 23 för övriga Sverige.

Det förefaller helt osannolikt att härfågeln om hösten skulle ta sig förbi södra Sverige osedda för att sedan visa sig i de mellersta och norra delarna av landet. Bl.a. den kontinuerliga bevakningen vid Ottenby borde resultera i fler höstfynd om fåglarna tog samma väg höst och vår.

Jag tänker mig att augustitoppen i figur 6 förorsakas av skandinaviska översomrare/häckare

och fåglar från närbelägna delar av Europa, men att huvuddelen av de härfåglar som visar sig i Skandinavien på hösten härstammar från långt östligare populationer. Arten häckar i Palearktis i ett brett bälte över s. och m. Europa samt större delen av Asien norrut till 55°N. Populationerna väster om 45°Ö anses övervintra i Afrika, de öster därom i Indien och sydostasien (Dement'ev m.fl. 1966, Moreau 1972). I Sovjetunionen uppges den vara en av de vanligaste fåglarna bl.a. kring Svarta Havet, längs Volga, vid Kaukasus samt på stäpperna vid Kaspiska Havet och Aralsjön. Över hela detta område uppges höstflyttningen äga rum ungefär från början av augusti till mitten av september (Dement'ev m.fl. 1966).

För ett antal nattflyttande småfågelarter, främst sångare, har man kunnat visa att det på hösten förekommer en målmedveten flyttning åt motsatt håll mot det som leder till det normala

vin
Fer
bru
me
kur
t.o.
son
skil
ger
let
ters
son
I
kri
and
rige
ker
av
me
Intr
del
mar
var
(9%
197
T
ma
kult
Sto
avlä
det
till
Det
en
strä
R
tion
sam
grär
myc
de
Sva
såda
grej
om
vårt
fenc
Öst:

vinterkvarteret (Nisbet 1962, Rabøl 1969 m.fl.). Fenomenet, som i första hand gäller ungfåglar, brukar benämnas omvänd flyttning. Man räknar med att de individer som slagit in på en felaktig kurs ofta bibehåller den över stora avstånd, t.o.m. att de kan fortsätta ut över havsvidder som Atlanten för att så småningom gå under. Till skillnad från förlängd vårflyttning, vilken också ger fynd utanför normalt område, minskar antalet individer inte lika snabbt med avståndet, eftersom flyttningsdriften inte upphör så snabbt som på våren.

Lägger man en storcirkelbåge från trakterna kring Aralsjön till Indien och förlänger bågen åt andra hållet hamnar man ungefär i mellersta Sverige. Figur 7 återger detta schematiskt. Jag tycker att det geografiska mönstret för höstfynden av härfågel i Sverige tyder på att fåglarna kommer från en mer östlig riktning än på våren. Intrycket förstärks vid en jämförelse mellan andelen höstfynd av det totala i Norge och Danmark. Av 81 redovisade fynd i Norge 1890–1970 var 69 (85%) höstfynd (Haftorn 1971) mot 11 (9%) av 117 i Danmark (Vikkelsø Rasmussen 1977).

Tidpunkten för uppträdandet i Sverige, med maximum mer än en månad senare än sträckets kulmination i häckningsområdet liksom även i Storbritannien, pekar på att de kan ha haft ett avlägset ursprung. Från Aralsjön till Sverige är det cirka 3 000 km, dvs. ungefär lika långt som till det förmodade övervintringsområdet i Indien. Det förefaller mig troligt att man kan räkna med en tidsåtgång på en månad eller mer för den sträckan.

Råkar då inte härfåglar från västligare populationer också ut för omvänd flyttning? Jo, med all sannolikhet. Anledningen till att det ger så begränsat utslag i Sverige torde vara att det berör mycket färre individer. Flyttningsriktningen för de populationer som häckar norr och öster om Svarta Havet och som övervintrar i Afrika är sådan, att de individer som gör det fatala misstaget att företa omvänd flyttning hamnar öster om Sverige. De härfåglar från Europa som når vårt land på hösten på grund av det nämnda fenomenet rekryteras troligen i första hand från Öststaterna utanför Sovjetunionen.

Kjell Bylin har läst manuskriptet och lämnat värdefulla synpunkter. Anders Waldenström har gått igenom Ottenby fågelstations dagböcker och Irk Ölands arkiv och ur dessa hämtat

uppgifter som annars skulle ha varit oåtkomliga. Till dessa båda riktas ett varmt tack, liksom till alla dem som genom sina fågelrapporter bidrar till att öka vårt kunskaps- och omvärldskännande bl.a. om arter som inte täcks av Svensk fågelatlas eller andra inventeringar.

Summary

This paper analyses Swedish records of the Hoopoe *Upupa epops* to show the geographical distribution and seasonal pattern. It also discusses possible origin and reasons why birds on spring or autumn migration turn up in Sweden.

As far as is known, the Hoopoe ceased breeding regularly in Sweden c. 1920. In the years 1920–57, breeding was proved on seven occasions and c. 200 records were reported (Fig. 1). The twenty-year period 1958–77 brought another eight breeding records, all in southern Sweden. In addition, a total of c. 800 Hoopoes were recorded, 600 in spring. The numbers recorded annually rose from 12–28 a year in 1958–67, via c. 40 in the late 1960's to 60–70 records a year since 1971.

Fig. 2 shows the distribution of the c. 600 spring records. Most of the Hoopoes were seen in four coastal provinces in South and South-East Sweden. There were also numerous records scattered over South and Central Sweden, but only few north of 61°N. Fig. 3 shows the seasonal pattern of spring Hoopoes. The first migrants arrived in early April (one odd bird in March) followed by a rise to a peak in early May.

The summer (10 June–10 August) total during the twenty years was 44 birds, omitting the breeding records. The distribution (Fig. 4) was similar to that in spring.

The autumn (11 August–November) total was 149 birds. The geographical distribution (Fig. 5) was quite different from that in spring. Most records were made in the Central Swedish lowlands and South-West Sweden. No more than 23 birds (15%) were seen in the four coastal provinces in South and South-east Sweden, compared with 42 birds (28%) north of river Dalälven (c. 61°N). Fig. 6 shows the seasonal pattern. Only one bird was seen in the middle third of August. There was a small peak in late August, but the main peak was not reached until mid-October. North of 61°N, the peak occurred 10–14 days earlier than in southern Sweden and few birds were seen from late October on.

A total of 10 birds were reported during winter (December–February). One successfully wintered at Borås (58°N) but at least four perished in December.

In spring, the Hoopoe is supposed to arrive in Sweden owing to prolonged migration from the nearest breeding-grounds in Europe, south and south-east of the Baltic. The present data support this theory.

Concerning the occurrence in autumn, the prevailing hypothesis suggests a more or less random dispersal mostly of juvenile birds, probably from the same areas as in spring. In my opinion, the present data permit another interpretation.

Hoopoes breeding west of 45°E migrate south or south-west to their wintering grounds in Africa, whereas those east of 45°E spend the winter in South and South-East Asia. In most, if not all, of its breeding grounds, autumn migration starts in August and proceeds through September. That was also the case in Sweden in the 19th century when the Hoopoe was a breeding bird here. In Great Britain, Hoopoes are seen in increasing numbers from late July, the peak being reached in the beginning of September. The distribution of records is similar in spring and autumn (Sharrock 1974). This indicates the same origin both seasons and also that the birds come from adjacent areas of continental Europe.

In Sweden, autumn records of Hoopoes increased until mid-October. As the Hoopoe is scarce in Denmark in autumn, the idea that the same populations might be involved as in Great Britain can be ruled out. Neither were there any signs in Sweden or Denmark of the exceptional influx in Great Britain in 1958. As there were so few autumn records in South and South-East Sweden, compared with the rest of the country, (Fig. 5) it is highly improbable that the Hoopoes came from the same direction in autumn as in spring.

The occurrence is better explained if one assumes reversed migration of birds breeding east of 45°E wintering in India (Fig. 7). This would cause a wider scatter of records in Sweden and more in the northern part than in the south in autumn compared with spring. This is also the case. The distance travelled from the Aral-Caspian steppes to Sweden is about 3000 km. It seems reasonable that this might take 1-2 months, which explains the late occurrence.

Litteratur

- Ahlén, L. 1964. Fågelobservationer i Letälvsbygden. *Vår Fågelvärld* 23:421-422.
- Cronert, H. m.fl. 1977. Fåglar i Skåne 1976. *Anser* suppl. 2:32.
- Cronert, H. 1978. Fåglar i Skåne 1977. *Anser* suppl. 4:47.
- Curry-Lindahl, K. 1961. *Våra fåglar i Norden*. Vol. III. Stockholm.
- Dement'ev G. P. m.fl. 1966. *Birds of the Soviet Union*. Vol. I. Jerusalem.
- Haftorn, S. 1971. *Norges fugler*. Oslo.
- Högström, S. 1973. Härfågeln *Upupa epops* häckande på Gotland 1971. *Vår Fågelvärld* 32:40-42.
- Moreau, R. E. 1972. *The Palaearctic-African Bird Migration Systems*. London.
- Nilsson, S. 1858. *Skandinavisk Fauna. Föglarna*. Vol. I. Lund.
- Nisbet, I. C. T. 1962. South-eastern rarities at Fair Isle. *British Birds* 55:74-86.
- Otterlind, G. 1954. Flyttning och utbredning. Ett bidrag till kännedomen om den skandinaviska fågelfaunans utbredningsdynamik. *Vår Fågelvärld* 13:83-113.
- Rabøl, J. 1969. Reversed migration as the cause of westward vagrancy by four Phylloscopus warblers. *British Birds* 62:89-92.
- Rabøl, J. 1975. Själdenheter. *Feltornithologen* 17: 100-109.
- Risberg, L. 1976. Fågelrapport för 1975. *Vår Fågelvärld* 35:312-328.
- Risberg, L. 1977. Fågelrapport för 1976. *Vår Fågelvärld* 36:266-285.
- Risberg, L. 1978. Fågelrapport för 1977. *Vår Fågelvärld* 37:339-358.
- Sharrock, J. T. R. 1974. *Scarce Migrant Birds in Britain and Ireland*. Berkhamsted.
- SOF. 1978. *Sveriges fåglar*. Stockholm.
- Strömberg, G. 1974. Fågelrapport från Blekinge 1972. *Vår Fågelvärld* 33:72-73.
- Vikkelsø Rasmussen, E. 1977. Danske forekomster af Hærfugl *Upupa epops* 1968-1975, Biæder *Merops apiaster* og Ellekrage *Coracias garrulus* 1970-1975. *Dansk Orn. Forenings Tidsskr.* 71:37-42.
- Waldenström, A. 1974. Härfågeln *Upupa epops* funnen häckande på Öland 1974. *Calidris* 3:69-73.
- Waldenström, A. 1976. Härfågeln *Upupa epops* på Öland 1975. *Calidris* 5:137-138.

Lennart Risberg, Hagmarksgatan 44, S-813 00 Hofors